

Пирогово

Анатолій Дрофань

У сільраді лише одна людина — Ваня Чобіт. Чергує сьогодні дід Архип Спиридонович, але він пішов вечеряти, а Ваня оце замість нього лишився. Хлопець, у шапці-вушанці, піджачку, підперезаному широким ременем, у чоботях, сидить за столом. Перед ним розгорнута книжка, але Ваня не дивиться в неї.

Пізній вечір. Гуде, лютує віхола, і хлопцеві видно, як у чорні вікна злякано б'ються білі сніжинки. На стіні цокають ходики. А сказати по них, котра година, не можна, бо велика стрілка, піднявшись до цифри дев'ять, падає вниз, потім знову безсило повзе нагору і знову з півдороги обривається.

На протилежній стіні, між двома вікнами, в темно— коричневій рамці—портрет ланкової Гані Гусакової. Малював її колгоспний конюх Андрій Ковалишин, якого в селі називають "лауреатом". А прізвисько в нього тому таке, що хтось сказав, ніби Андрію за картини треба дати премію, яку ото дають ученим, письменникам, артистам.

Та Андрій, справді, як намалює що: чи колгоспну кузню, а чи то череду, чи комбайн у полі — все в нього виходить точнісінько таке, як у житті. Возили портрета і в область, і в Київ, і в Москву. А коли привезли додому, вирішили залишити в сільській Раді. І Ганька на ньому як жива, а зірочка на жакеті ніби не намальована, а вилита з чистісінького золота. У Гані ліва темна брова трохи піднята вгору, голову вона повернула злегка вбік, але карих усміхнених очей не зводить з Вані.

І хлопцеві здається, що то вона насміхається з нього: "А що, Ванько, страшно самому?"

Ванько відмахується рукою:

— А от і ні...

Ганя сміється:

"Ой, бре... Ванько, бре..."

Але, щиро признатися, Ванькові й справді трохи не по собі— Думки все чомусь крутяться навколо страшного.

Через дорогу, навпроти сільради, стоїть невелика церковця-капличка, обнесена муром. А під нею, в глибокому холодному склепі, у чорній труні під склом, лежить Микола Іванович Пирогов. То був великий чоловік, який колись лікував хворих у селі.

Ванько шулиться, намагається думати зовсім про інше: про Андрюшку' Ковалишиного, який, поправши коней, малює свої картини, про Ганю Гусакову, що продовжує сміятися з нього, Ванька, дле думки чомусь знову непомітно звертають до холодного темного склепу, де лежить Пирогов.

А віхола все не вщухає. Тривожно гудуть дроти, стугонить десь на дахові залізо, хтось невидимою рукою зло шпурляє у вікна колючий сніг. І ніде ні душі. Всі поховалися по теплих хатах. І дід, мабуть, повечеряв, поліз на хвилюку на піч погрітися та й заснув, а йому, Ванькові, сиди тут. Головне діло його, наказував дід, слухати, може,

подзвонить телефон з району чи області. А подзвонить— то сказати, мовляв, сільська Рада села Пирогово слухає: кого вам треба? Але он скільки Ванько просидів, а телефон ще ні разу й не обізвався. Тільки ось думки, кат їх знає, все повертають до того склепу, що під капличкою.

Ванько згадує діда Гарасима, який охороняє той склеп і ключі носить завжди при собі на білому паскові з сириці. Дід Гарасим високий, гнучкий. Голова, довгі обвислі вуса і велика борода в нього білі, як молоко. Він дуже старий і добре пам'ятає Пирогова живим. Ванько не раз чув його розповіді про те, яким хорошим лікарем був великий учений. Ні мороз, ні хурделиця, ні дощ не страшили його. Він сідав на підводу, а коли не можна було їхати, брав у руки палицю і пішки йшов до хворого за три, п'ять, а то й сім кілометрів. А двері його хати, розповідав дід Гарасим, ні вдень ні вночі не зачинялися для бідних. Ішли вони до великого лікаря із своїми болями, як до свого найпершого друга.

— Одного разу якось заглянув я до нього в кімнату,— казав дід Гарасим.— На підлозі, на стільцях — чемодани. Микола Іванович збирається в дорогу, складає свій інструментарій, стиха наспівує пісеньку. "От, Гараська,— говорить, кошлаючи мені, малюку, на голові чуба,— поїдемо на війну... Ти знаєш, що таке війна? Та краще й не знати, брат, нехороша це штука". Зайшла його дружина, Олександра Антонівна, із заплаканими очима. "Не їхав би ти, голубчику Миколо Івановичу, роки ж твої уже не молоді,— просить вона стиха,— недобре чує моє серце..." Микола Іванович підійшов до неї: "Ти подумай-но, матінко, як воно мені, лікарю, тут сидіти, коли там стільки нещастя, стільки стогону людського... Ні, не можу, не можу... А про погане не думай, все буде добре. Я ж лікар, а лікаря завжди куля минає..."

Згадує Банько розповіді діда Гарасима, і перед очима постають Пирогов, його дружина, і навіть білобри— сий в полотняних штанах Гараська... Видно, добра, смілива душа була у Пирогова. І йому, Ванькові, дуже б хотілося бути таким.

І від тих думок хлопцеві стає зовсім не страшно. Він уже не чує ні завивання віхоли, ні тривожного гудіння телефонних дротів десь за стіною. Навіть Ганя Гусакова з портрета, здається, дивиться тепер не насмішкувато, а якось лагідно й тепло.

Але все ж, коли в двері хтось різко постукав, він здригнувся. "Ну от і дідусь",— подумав Баня, вискочив із-за столу, кинувся в сіни відімкнути двері. В темних сінях, після світла, одразу не міг знайти засува. Нарешті намацав, з грюкотом відсунув його, прочинив двері. Але на ганкові стояв не дідусь, а якась жінка в запорошеній снігом хустці.

— Хто тут? — запитала вона, переступаючи поріг.

— Я!..— відповів Банько.

— Хто це "я"?

— Банько...

— Який?

Жінка зачинила за собою двері, зайшла в кімнату, розіпнула хустку на голові і, глянувши примруженими від яскравого електричного світла очима на хлопця,

промовила:

— А-а, Чоботів... Це ти, мабуть, за діда Архипа?

Банько кивнув головою-

— А де ж Архип Спиридонович?

Хлопець сказав, що дід пішов вечеряти. Жінка попитала, чи уміє Банько користуватись телефоном, на що той статечно хитнув головою: ого, ще й як! Він одного разу розмовляв з районом і з областю, це діло просте, великої мудрості не треба... А хіба що?

Жінка розгублено розвела руками.

— Та от невістка захворіла, до лікаря треба негайно. Той поїхав, а ти як знаєш... Він за своєю машинерією про все забуває...

Ванько здогадався, що "той" — був її син, комбайнер Іван Запрудя. Він уже кілька років майструє в невеликій комірці, що біля хати, якусь дивну машину. Люди в селі говорять, що за таку машину,— коли б комбайнерові справді пощастило з нею,— треба було б йому цілувати руки, бо та машина сама копатиме і буряки, і картоплю. А це ось покликали Запрудю в Київ. Певно, непогані справи в комбайнера з машиною.

Жінка все ще стояла посеред кімнати. Сніжинки на її хустці розтали, і тепер дрібна роса виблискувала проти світла, переливаючись кольорами райдуги. Обличчя в неї було розгублене, вона скрушно розводила руками, бідкалася, охала. І Ванькові дуже захотілося допомогти матері Івана Запруді. Він швидко підійшов до телефону, кілька разів крутнув ручку, що за кожним разом якось жалісливо попискувала, і, приставивши до вуха трубку, крикнув:

— Алло!-.

В трубці було тихо. Ванько знову крутив ручку, знову кликав станцію, але і на цей раз йому ніхто не відповів.

Місто від них — по той бік ставу, всього за якихось п'ять кілометрів. Але додзвонитися туди Ванькові не пощастило. Уже й рука в нього втопилася,— так щиросердо крутив ручку телефону,— і в горлі захрипло, а в трубці так ніхто і не обізвався. І Ванько зрозумів, що то вітер десь обірвав дроти.

і

— Був би Архип Спиридонович, — зітхнула жінка,— запряг би він коней та й одвіз би нас у лікарню, до міста ж рукою подати...

В ту хвилину Ванько подумав, що все те він міг би зробити і без діда — колгоспне подвір'я поруч, там є сторож, відмовити коней він не зможе, бо ж справа термінова.

— Знаєте що, — сказав він поважно, — ви тут посидьте, а я зараз запряжу коней і поїдемо... Не велике діло...

Від порога додав:

— Та, може, дзвонитиме телефон з району чи області, то знімете трубку і скажете: сільська Рада села Пирогово слухає: кого вам треба? Ясно? Ну, дивіться ж...

Коли Ванько прочинив двері колгоспної конюшні, в обличчя вдарило тепле повітря, в якому змішались і терпка затхлість свіжого гною, і лоскотливі пахощі сіна.

Сторож вислухав Ванька, почував неголену, зарослу щетиною щоку, роздумливо зауважив:

— Воно на коней треба дозвіл бригадира, та коли таке нагальне діло, обійдемося і без нього. Та тільки от тобі,—сторож недовірливим поглядом помір'яв Ванька з ніг до голови,—давати сумніваюсь. Надворі, бачиш, що робиться...

Ці слова, мабуть, хлопця образили. Він переступив з ноги на ногу, неквапливо заклад за спину руки, чвиркнув крізь зуби слину і, примруженими очима дивлячись на сторожа, здивовано спитав:

— Мені?

Певно, сторож у цю хвилину пригадав, як він, Ванько Чобіт, усе літо ходив біля коней: возив зерно від комбайна, з яру до силосної ями—траву, підгрібав соломі кінною гребкою. А пригадавши все те, вже прихильніше подивився на хлопця, погодився:

— Ну, добре...

Вони запрягали вдвох. Вітер кошлав конячі гриви, бив у обличчя снігом, рвав з рук збрую, розносив сіно з саней.

— Ну й розгулялося—світа божого не видно. А болізнi, бачиш, приходять до людини і в таку погоду... їм немає діла ні до чого,—бурчав сторож, затагуючи супоню.

Потім, коли Ванько взявся за віжки і сів у сани, сторож, нахилившись до нього, сказав:

— А може б, ти, хлопче, постояв тут за мене, а я б сам жінок одвіз? Воно, знаєш, якось не з руки малому в таку негоду їхати... Га? Знаєш, сумніваюсь я...

— А ви не сумнівайтесь...—промовив Ванько і смикнув за віжки.

До міста їхали так: Ванько сидів попереду, звисивши ноги з саней, в нього за спиною — комбайнерова мати, поруч лежала її невістка, накрита кожухом. І хоча скрипіло полоззя, свистів вітер, все ж чути було, як хвора глухо стогнала.

— А ти потерпи, Улянко, потерпи, дочко... Уже ось і лікарню видко,—говорила стара до невістки.

Та лікарні не було видно. Сани обступала біла віхола, ніби хто з усіх чотирьох сторін позапинав білими ряднами. Дорога то зникала під великими переметами, то знову з'являлася — тверда, блискуча, вилизана вітрами.

Хвора стогнала, і Ванько, щоб хутчіше дістатися до лікарні, вирішив їхати не в об'їзд через міст, а навпрошки, через став та яроч. Все ж таки на якихось півкілометра ближче. Ця дорога звертає ліворуч зразу ж за крайньою хатою села. Не прогавити б її тільки! Бо як трапиться що з хворою, комбайнер все зверне на Ванька. Скаже: ото зв'язалися з тим Чоботовим малюком, він і віз вас, як море горить, а віз би хтось із дорослих,—за одну мить до лікарні приставив би...

Розмірковуючи так, Ванько посмикував віжки:

— Но, коненята, но...

І вони йшли риссю.

Вітер дув збоку, тіпав коням гриви, розпушував, ніби пасма льону, хвости. "Не збитися б з дороги,—думав Ванько,—бо так неважко десь влетіти і в ополонку. Рибаки

прикривають їх матами, пригортають сніжком, хіба ж помітиш у таку завірюху?"

Але став переїхали щасливо, піднялися на пагорок, Під ногами в коней Ванько побачив дорогу. О, значить, добре, правду говорив сторож, що в таку завірюху головне—не смикати коней,, вони відчують дорогу краще за людину.

З'їхали в долину. Вторований шлях скоро зник під білим покривалом снігу. Коні грузли в ньому по коліна і вже не могли бігти. Ванько підстьобував їх батоном. Вони смикали сани, кілька хвилин бігли, але скоро, схиливши голови, знову ішли важким кроком. Ванько помітив, що з кожною хвилиною коні все глибше грузнуть у снігу. Певно, вони загубили дорогу, звернули кудись убік, пішли трохи ліворуч. Хлопець хотів було потягнути за праву вожжину, але стримався.

Сніг досягав уже до самого черева коней, і за кілька хвилин вони стомлено зупинились.

— Що, може, приїхали? — глухо запитала з-під кожуха комбайнерова жінка.

— Ні, ні, ще не приїхали, але ось уже скоро, потерпи ще хвилинку, — відповіла мати ласкавим голосом.

Нахилившись до Ванька, тихо, так, щоб не чула невістка, тривожно сказала:

— Дивися, дитино, ми, мабуть, з дороги збилися...

Ванько зіскочив з саней і зразу провалився в сніг вище колін. Пройшов в один бік, у другий, сподіваючись відчутти під ногами тверду дорогу. Але її не було. Невже коні й справді збилися? Здається ж, ні. Вони, як і слід, повернули праворуч, у яр. Може, просто в долині багато снігу, і дорога десь там, глибоко під ним.

Хлопець знову сів. Коні рушили. Мокрі від поту і розталого снігу, вони, здається, не йшли, а пливли в цьому безкінечному білому рухливому місиві і, вибиваючись з сили, зупинялися через кожні двадцять-тридцять кроків. Ванько, дивлячись на них, не міг всидіти на місці. Він накинув віжки на маленький рожен, зіскочив і почав ззаду підпирати сани.

— Но, коненята, но...

Скоро хлопець уже не відчував ні холоду, ні вітру. Йому було нестерпно жарко... Він розстібнув поли піджака, розв'язав пацьорки на шапці, підняв, навушники. Він дихав важко, як і коні, і разом з ними ставав відпочити.

Так вони проїхали, певно, більше кілометра. Але Ванькові цей шлях видався куди довшим. Сорочка на ньому змокріла, прилипла до спини, чуб на голові злипся.

— Чи скоро вже, мамо?— запитала хвора.

І мати знову ласкавим голосом втішала її, говорила про вогні міста, хоч їх зовсім не видно було.

Та скоро вони й справді з'явилися в білому мороці віхоли. Спочатку один, жовтавий, тремтливий, далекий, потім другий, третій — починалося передмістя. І тепер воно з вогнями, якимись приглушеними шумами, що лилися з репродукторів, швидко напливало на них. За кілька хвилин Ванько помітив і лікарню. Високі тополі, уतिकані чорними воронячими гніздами, тепер стояли білі, обліплені снігом. За ними губилися лікарняні будинки, з вікон яких лилося, як здавалося Ванькові, тепле світло.

Коли Ванько зупинив коней біля крайнього будинку з ганком, комбайнерова мати швидко зіскочила з саней, обтрусилася засніженою хусткою і, непевно ступаючи занімілими ногами, пішла до дверей. За кілька хвилин повернулася, але не сама, а з якоюсь дівчиною. Дівчина була в білій косинці і білому халаті з накинутою на— опаш чорною хутровою шубкою.

— Здрастуйте,— привіталася вона дзвінким голосом., Потім нахилилася до хворої і допомогла їй встати з саней.

Коли всі троє уже були на ґанку, дівчина згадала про Ванька, оглянулася, гукнула:

— А ти, хлопче, прив'яжи коней і теж іди сюди, бо замерзнеш. Чуєш?..

— Добре, добре,— відповів Ванько.

Змокріла сорочка на спині і справді уже відчутно починала холодити. Але ж стояли мокрі, ніби щойно викупані коні, пар валував від них, і Ванько, прикривши рядном одного, взяв у санях великий віхоть сіна, почав розтирати другому боки, спину, ноги.

Дівчина потім іще раз кликала Ванька, але хлопець відмовився:

— Коні мокрі, захолонуть, застудяться...

Так і розтирав їх, поки комбайнерова мати не вийшла з вузликом у руках.

— Ну, все,— промовила вона із зітханням,— може, виздоровіє до приїзду Івана.

Ванько підібрав віжки, повернув коней, прикрив ноги жінці сіном, сам присів збоку. Рушили додому.

І знову коні грузли в ярку, але все ж їхати по пробитій дорозі було легше.

Ванько одвіз додому комбайнерову матір і під'їхав до сільської Ради. Там за столом уже сидів Архип Спиридонович з окулярами на носі і читав газету. Почувши кінський тупіт, вийшов на ґанок і, відправивши онука додому, сам повів коней на конюшню.

Через півгодини Ванько, згорнувшись бубликом на теплій лежанці, уже міцно спав. І тієї ночі йому приснився Пирогов. Вони ходили вдвох по саду, Ванько розповідав йому про Ганю Гусакову, про Андрюшку Ковалишиного та комбайнера Івана Запруду, який змайстрував дивну машину.

Пирогов посміхався, радів, що в нього такі земляки, а Ванька похвалив за вчорашню поїздку...